

ANALYSIS OF MODERN WAYS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND SCIENTIFIC DISCUSSIONS

Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference

Bilbao, Spain
November 29 – December 02, 2022

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сайко Наталія Олександрівна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Соціально-економічна ситуація в нашій країні сприяє загостренню різних проблем, що ускладнюють соціальне функціонування особистості. Можна виділити проблеми різного характеру – соціально-економічні, політичні, педагогічні, моральні, духовні тощо, та будь-яка з них має певний ступінь впливу на особистість і детермінує інтенсивний розвиток різних напрямів соціальної, соціально-педагогічної роботи.

Особливої інтенсивності набуває на сучасному етапі розвитку України реабілітаційний напрям соціальної роботи; розробляються методи, методики, технології поновлення соціального функціонування внутрішніх переселенців, осіб, що постраждали від воєнних дій, дітей, які пережили насильство, тощо. На ринку соціальних послуг найбільш широко представлено медичний аспект реабілітаційної роботи із зазначеними категоріями людей та набувають свого розвитку соціальний і психологічний. Також реабілітаційною роботою охоплені проблемні категорії населення, так звані, «групи ризику»: з'являються та успішно функціонують реабілітаційні центри для алко- та наркозалежних, осіб, що перебували у місцях позбавлення волі. Функціонує система державних реабілітаційних центрів для дорослих та дітей-інвалідів, у яких, в основному, акцент здійснюється на соціально-побутовій реабілітації та розвитку навичок самообслуговування.

Особлива увага приділяється дітям, які залишилися, за різних причин, без батьківського догляду – функціонують різні форми влаштування як біологічних, так і соціальних сиріт на виховання та проживання: це всиновлення (удочеріння), будинок сімейного типу, прийомна, опікунська, патронатна сім'я тощо.

Тобто, в Україні сформувалася система реабілітаційної роботи, яка охоплює різні категорії населення, що мають складні, глибокі порушення соціального функціонування, а її завдання реалізуються у спеціально створених реабілітаційних закладах різного типу.

Такі проблеми неможливо остаточно подолати, їхні наслідки будуть супроводжувати людину впродовж усього життя і визначати його якість та успішність. Однак, аналізуючи причини, наприклад, делінквентної, адиктивної

поведінки, науковці говорять про те, що такі відхилення являються наслідком, результатом несприятливих умов виховання та життя.

Авторитаризм батьків, психолого-педагогічна некомпетентність учителів, соціально-економічні проблеми суспільства та окремої сім'ї, не адаптованість шкільної системи до анатомо-фізіологічних, вікових особливостей учнів тощо – все це може призвести до порушення соціального функціонування особистості і виявлятися у таких особливостях поведінки, як надмірна сором'язливість, невпевненість, агресивність, пасивність, тривожність, а також погіршення стану здоров'я і т.д.

Це все призводить до зниження якості життя, відсутності задоволеності ним, не сформованості у дитини відчуття: «Я – щаслива людина!».

Тому доцільно говорити про реабілітаційний процес також із точки зору поновлення соціального функціонування особистості на первинному етапі порушення процесів соціалізації. Він має охоплювати ті категорії дітей, які в результаті негативного впливу недосконалостей освітньої системи не відчувають себе повноцінними господарями власного життя, в яких сформувалася пасивна або, навпаки, агресивна позиція у вирішенні власних проблем, розмите, некритичне сприйняття світу та власних планів на майбутнє. Якщо вчасно подолати, скоригувати несприятливі умови життєдіяльності, внести корективи у внутрішню структуру «Я» особистості, можна уникнути більш складних проблем та викликати задоволеність від шкільного життя, спілкування в сім'ї з найближчим оточенням. Отже, соціальна реабілітація набуває психологічних акцентів та розуміється як поновлення внутрішньої і зовнішньої гармонії між особистістю і соціальним середовищем; вирішення її завдань має відбуватися в загальноосвітніх навчальних закладах, підсилюючи соціально-реабілітаційний вплив у кризові періоди розвитку особистості та під час переходу дитини до нової ланки середньої освіти [2].

Одним із найуразливіших періодів є молодший підлітковий вік, де відбувається перебудова всіх підструктур особистості, її інтересів, поглядів, оцінок, цінностей [1]. Тому наше дослідження присвячене особливостям організації та підготовці соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків загальноосвітніх навчальних закладів, мета якої – нейтралізація дидактогенії як проблеми та результатом якої є сформованість у особистості відчуття комфорту, задоволеності, щастя.

Теоретичною основою дослідження стали положення, у яких розкрито:

– загальнонаукові підходи до проблем становлення та розвитку соціальної педагогіки як науки та практики (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, В. Полтавець, Ф. Пьюселік, Дж. Уйтмор);

– загальнонаукові підходи до сутності та організації процесу соціальної реабілітації (О. Безпалько, Г. Бойко, С. Хрустальов, А. Капська, Л. Смерчак, Л. Силкін, В. Шпак);

– технології соціальної реабілітації (І. Мигович, Г. Нестерова, Л. Семерчак, Т. Семигіна, А. Тюпля, В. Шахрай,);

– проблеми дидактогенії (Ю. Антонова, В. Базарний, О. Деркач, А. Захаров, В. Лутфуллін);

– особливості професійної підготовки соціального педагога до роботи з певною категорією клієнтів (Т. Дмитренко, А. Люта, М. Малькова, Ю. Мацкевич, Л. Міщик, С. Пальчевський, О. Платонова, В. Поліщук, В. Приходько, В. Шахрай);

– технології організації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу та закономірності формування особистості педагога, його професійного становлення (А. Алексюк, І. Архипова, О. Балл, Н. Бібик, Н. Бідюк, М. Гриньова, Н. Гузій, К. Гуревич О. Дубасенюк, М. Дьяченко, Е. Зеєр, І. Зязюн, Л. Кандибович);

– проблеми професіоналізації соціальних педагогів (С. Архіпова, К. Бакланов, Н. Заверіко, Л. Завацька, І. Зверева, Л. Міщик, І. Парфанович, С. Пащенко, Л. Петришин, Ж. Петрочко, В. Поліщук, О. Понамаренко);

– особливості професійної підготовки соціального педагога до роботи з певною категорією клієнтів (Т. Дмитренко, Н. Коношенко, Н. Люта, М. Малькова, Ю. Мацкевич, Л. Міщик, О. Платонова, В. Поліщук, В. Приходько, Л. Пундик, Л. Яковлева);

– проблеми професійної підготовки вчителя (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, О. Біда, С. Гончаренко, Р. Гуревич, Л. Кондрашова, А. Мойсеюк, О. Савченко, Т. Шанскова, В. Ягупов);

– теоретико-методологічних засад гуманістичної психології, позитивної психології, психотерапії (М. Аргайл, Л. Байсара, М. Еріксон, А. Маслоу, А. Менегеті, Я. Морено, Л. Носенко, К. Роджерс, Е. Парслоу, Ф. Перлз, С. Робінсон, М. Селігман, В. Франкл, та ін.);

– проблеми менеджменту соціальної роботи (М. Аткинсон, Л. Балабанова, С. Куц, П. Лушин, Н. Покровская, О. Сичов, К. Слоун, Д. Якобс, Є. Ярська-Смирнова).

Основними концептуальними підходами визначається розуміння соціальної реабілітації як основної мети соціально-педагогічної діяльності, яка передбачає формування професійної готовності, компетентостей соціальних педагогів щодо створення реабілітаційного середовища школи, організації індивідуальної реабілітаційної роботи на основі формування позитивного мислення, оптимістичної позиції, задоволеності життєвою позицією; розуміння професійної діяльності як найбільш значущої сфери буття людини, в якій відбувається самоактуалізація людини як індивіда, особистості, неповторної індивідуальності; зрушень у системі провідних професійних мотивів майбутніх соціальних педагогів, внутрішніх потреб, переконань, рівнів наукового світогляду відповідно до вимог соціально-педагогічної професії.

Реалізація концептуальних підходів підготовки майбутніх соціальних педагогів до реабілітації молодших підлітків у ЗСО зумовила розроблення й упровадження моделі системи підготовки майбутніх соціальних педагогів, що являє собою сукупність діалектично пов'язаних між собою компонентів, спрямованих на досягнення педагогічного результату: 1) інформаційна

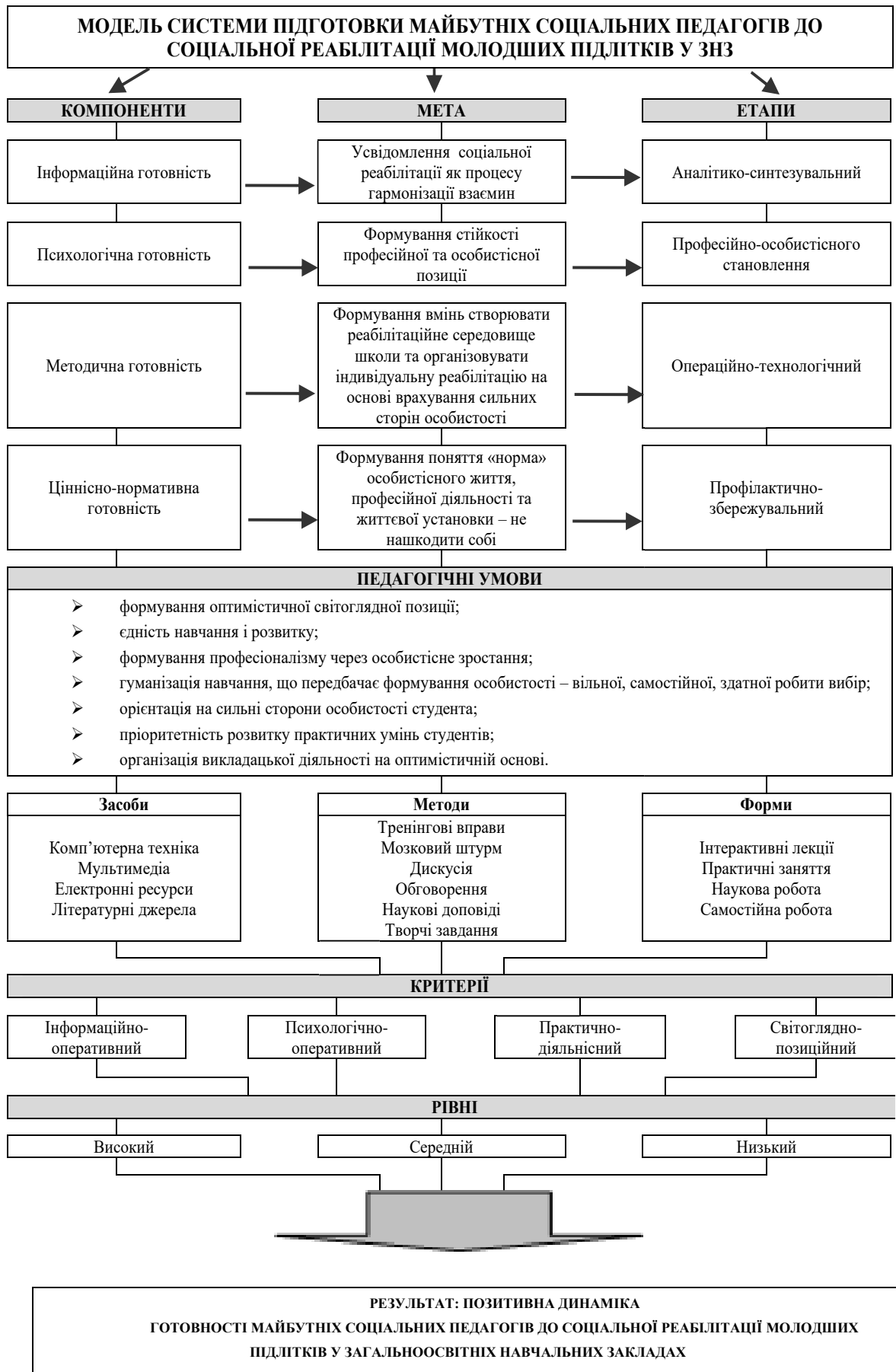
готовність до реабілітації молодших підлітків у ЗСО; 2) психологічна готовність до соціально-реабілітаційної роботи з молодшими підлітками; 3) методична готовність до організації реабілітаційного середовища школи та індивідуальної реабілітаційної роботи з молодшими підлітками; 4) ціннісно-нормативна готовність до професійної діяльності.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО передбачає виконання таких завдань: підготовка студентів до створення реабілітаційного середовища школи, із використанням гуманістичного, акмеологічного, синергетичного, системного, діяльнісного, аксіологічного, праксеологічного підходів; підготовка до проведення групової й індивідуальної діагностики, спрямованої на виявлення дидактогенних впливів школи, що передбачає використання діагностичних методик для визначення комфортності шкільного середовища, його психоемоційної атмосфери, реабілітаційного потенціалу шкільного середовища й окремої особистості; підготовка до створення індивідуальних реабілітаційних програм, їх реалізації на основі використання методу опори на сильні сторони особистості; визначення ефективності індивідуальної реабілітаційної програми; розвитку вмінь відновлювати власний науковий та емоційний потенціал.

Структурними елементами поданої моделі системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО (рис. 1) також є: педагогічні умови, виконання яких забезпечує ефективність реалізації основних компонентів моделі; засоби, методи й форми, що дібрані з урахуванням основних цілей кожного етапу моделі; діапазон критеріїв для визначення рівнів (високого, середнього, низького) їхньої сформованості; результат підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО.

Органічна єдність компонентів моделі системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО сприяє збагаченню традиційної моделі завдяки структуризації змістового компонента дисциплін нормативної частини навчального плану спеціальності «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», доповненню циклу дисциплін за вибором студента й університету (спецкурси), а також передбачає зміну акцентів у моделі соціально-педагогічної роботи ЗСО і посилення уваги до соціалізації дітей молодшого підліткового віку.

PEDAGOGY
ANALYSIS OF MODERN WAYS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND SCIENTIFIC
DISCUSSIONS

Рис. 1. Модель системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у закладах середньої освіти

Основні етапи реалізації такої підготовки можна виділити наступні: 1-й етап – аналітико-синтезувальний (формування в студентів аналітико-синтезувальних умінь; переконання студентів у необхідності організації соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО; усвідомлення соціальної реабілітації як процесу гармонізації взаємин; розвиток умінь аналізувати, оперувати науковою інформацією; створення активної позиції студента; формування особистої наукової позиції з досліджуваної проблеми); 2-й етап – професійно-особистісне становлення (формування стійкої особистісної та професійної позиції; формування таких умінь студентів, як ведення цілеспрямованої роботи зі створення індивідуального професійного стилю, формування свідомого ставлення до майбутньої професії, збільшення професійного потенціалу, раціональне використання часу, економія власних ресурсів і здоров'я та вмінь відновлювати свій психоемоційний стан); 3-й етап – операційно-технологічний (формування вмінь створювати реабілітаційне середовище школи, організовувати індивідуальну реабілітацію молодшого підлітка на основі врахування сильних сторін особистості); 4-й етап – профілактично-збережувальний (формування оптимістичної світоглядної позиції студентів; орієнтація на успіх; розвиток умінь піклуватися про стан власного фізичного і психічного здоров'я; формування відчуття себе як щасливої людини, що є нормою особистісного та професійного життя).

Організація аналітико-синтезувального етапу передбачає усвідомлення студентами сутності соціальної реабілітації як процесу організації соціально-педагогічних, соціально-психологічних умов функціонування особистості для відновлення гармонії між індивідом і соціумом, розвиток умінь оперувати основними поняттями дослідження.

Етап професійно-особистісного становлення реалізований унаслідок вивчення сутності й методів формування професійної свідомості, професійної придатності, індивідуального професійного стилю, професійної спрямованості, професійного потенціалу, професійної активності, професійної автономності та усвідомлення важливості їх формування для ефективною майбутньої професійної діяльності. Для успішного виконання завдань цього етапу з'ясовано особливості провадження волонтерської діяльності в різних організаціях, що розв'язують соціально-педагогічні проблеми та принципи участі майбутніх соціальних педагогів у міжнародних і вітчизняних проектах, організаціях, об'єднаннях студентів, а також створення власних соціально-педагогічних проектів із використанням методів ефективного мерчандайзингу [3].

Особливий акцент у системі професійної підготовки зроблено на методичній готовності майбутніх соціальних педагогів до створення реабілітаційного середовища школи й розвитку вмінь ініціювати та реалізовувати індивідуальні програми соціальної реабілітації молодшого підлітка на базі ЗСО, використовувати метод соціально-педагогічної діяльності з опорою на сильні сторони особистості, застосовувати його в різних напрямках соціально-педагогічної роботи (наприклад, мотиваційне інтерв'ю, консультування, орієнтоване на рішення; нарративний метод у консультуванні; соціальний

супровід з опорою на сильні сторони, кейс-менеджмент з опорою на сильні сторони, сімейні групові конференції).

Профілактично-збережувальний етап передбачає ознайомлення студентів з основами раціональної організації навчальної діяльності, із методами профілактики професійної деформації та емоційного вигорання, а також із методами відновлення рівноваги психоемоційного стану. Організовано активну роботу, спрямовану на переконання студентів у важливості й необхідності занять спортом як умови повноцінного, успішного життя. Виконанню зазначених завдань сприяло вивчення таких тем, як «Бюджет часу студентів», «Спосіб життя людини», «Професійна деформація».

Для перевірки ефективності моделі системи підготовки соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗНЗ конкретизовано критерії (інформаційно-оперативний, психологічно-оперативний, практично-діяльнісний, світоглядно-позиційний), обрано показники, що відображають змістове наповнення кожного з цих критеріїв.

Експериментальна перевірка ефективності моделі системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у ЗСО засвідчила, що експериментальні групи вирізнялися позитивною динамікою готовності за кожним визначеним критерієм.

Список літератури:

1. Жизномірська О. Особливості психічного насилля серед учнів підліткового віку/ Дитинство без насилля : суспільство, школа, сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів науково-практичної конференції/ за ред. О. Кікінеджи.- Тернопіль: Стереорат, 2014.- 802 с.
2. Сайко Н. О. Зарубіжні технології у підготовці соціального працівника в Україні / Н. О. Сайко // Спеціальна освіта і соціальна робота: теорія і практика підготовки фахівця : монографія / ПНПУ ім. В. Г. Короленка ; [за заг. ред. Пахомової Н. Г., Погребняка В. А.]. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. – 247 с.
3. Сайко Н. О. Соціальна реабілітація молодших підлітків у роботі соціального педагога загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Н. О. Сайко ; ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава : ФОП Гаража М. Ф., вид-во «Сімон», 2017. – 335 с.